

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ВІДВІДУВАННЯ НПМ СПЕЦІАЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ, ЯКИЙ ВИКОРИСТОВУЮТЬ ДЛЯ ТРАНСПОРТУВАННЯ ОБВИНУВАЧЕНИХ (ПІДСУДНИХ) І ЗАСУДЖЕНИХ ОСІБ

Розроблено у співпраці з Офісом
Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини

Проект Ради Європи
«Підтримка впровадження
європейських стандартів захисту
прав людини в Україні»

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Методичні рекомендації укладені Анастасією Ключою.

Ця публікація розроблена за фінансової підтримки Ради Європи. Погляди, викладені в цьому документі, є відповідальністю його автора і можуть не співпадати з офіційною політикою Ради Європи.

Дозволяється відтворення уривків публікації (до 500 слів) за умови некомерційного використання, збереження цілісності тексту, контексту та надання повної інформації, що не повинна жодним чином вводити читача в оману щодо характеру, обсягу чи змісту тексту. Необхідно обов'язково зазначати джерело тексту:

«© Рада Європи, рік видання».

Усі інші запити щодо відтворення або перекладу цієї публікації або будь-якої її частини повинні адресуватися Директорату комунікацій Ради Європи (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Уся інша кореспонденція щодо цієї публікації повинна направлятися до Головного Директорату з прав людини та верховенства права.

Верстка, дизайн обкладинки:
«K.I.C.»

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
(<http://book.coe.int>)

© Рада Європи, 2024

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**щодо проведення відвідування
НПМ спеціального транспорту,
який використовують для
транспортування обвинувачених
(підсудних) і засуджених осіб**

Зміст

I. Список абревіатур і скорочень.....	4
II. Опис місця несвободи.....	5
III. Стандарти забезпечення прав обвинувачених (підсудних) та засуджених осіб під час перевезення їх автомобільним та залізничним транспортом	7
Заборона катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.....	7
Спецавтомобілі	8
Індивідуальні кабіни спецавтомобілів	9
Кайданки під час транспортування в спецавтомобілі	11
Транспортування осіб з інвалідністю	12
Транспортування хворих осіб або таких, що потребують медицині допомоги	13
Право на приватність під час транспортування	13
Спецвагони.....	13
Обладнання спецвагонів.....	14
IV. Огляд спецтранспорту і спілкування з особами, що перебувають у місцях несвободи	16
Огляд спецтранспорту	16
Опитування осіб, що перебувають у місцях несвободи, щодо їх конвоювання	17
Додатки	18
Додаток 1. Анкета для спілкування з утримуваними особами щодо конвоювання.....	18
Додаток 2. Алгоритм моніторингу спецавтомобіля.....	20
Додаток 3. Алгоритм моніторингу спецвагона	22

I. СПИСОК АБРЕВІАТУР І СКОРОЧЕНЬ

Спецавтомобіль (автозак) — автомобіль спеціального призначення для перевезення підсудних (засуджених) осіб.

Спецвагон — спеціальні вагони типу «ЗАК»

ДБН — державні будівельні норми

ДСА України — Державна судова адміністрація України

ЄСПЛ — Європейський суд з прав людини

КЗК — Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (англ. — CPT)

КМУ — Кабінет Міністрів України

МОЗ — Міністерство охорони здоров'я України

Мін'юст — Міністерство юстиції України

МВС — Міністерство внутрішніх справ України

НГУ — Національна гвардія України

НПМ — національний превентивний механізм

НПУ — Національна поліція України

ООН — Організація Об'єднаних Націй

Уповноважений — Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

II. ОПИС МІСЦЯ НЕСВОБОДИ

Незалежно від підстав для перевезення осіб, позбавлених волі, з одного місця тримання до іншого (наприклад, з поліцейного відділку до в'язниці, з однієї в'язниці до іншої, до суду або лікарні, чи з прикордонного пункту до імміграційного центру тримання тощо), такі перевезення повинні поводитися гуманно, безпечно та надійно¹. Такі перевезення можна виконувати автомобілями спеціального призначення (спецавтомобілями), спеціальними вагонами, літаками або поліцейними машинами.

Спецавтомобіль (автозак) — автомобіль спеціального призначення для перевезення підсудних (засуджених) осіб.

Комісійний огляд спецавтомобілів проводять двічі на рік під час виконання заходів з підготування до несення служби в літніх (зимових) умовах. До складу комісії вводять представників штабу військової частини, спеціалістів автомобільної служби, зв'язку та служби технічних засобів охорони.

Спеціальні вагони типу «ЗАК» (спецвагони) — вагони, призначені для конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, які можуть використовуватися лише за прямим призначенням².

Контроль за технічним станом спецвагонів, їх підготуванням до рейсів, якістю проведення ремонтів спецвагонів покладається на відповідні структурні підрозділи залізниці, комендантсько-диспетчерську службу військових частин і відділи військових та спеціальних перевезень Національної гвардії України³.

Конвоювання — переміщення (доставлення) осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, під охороною варті.

¹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Transport of detainees. Factsheet, June 2018, <https://rm.coe.int/t/16808b631d>.

² Наказ МВС України «Про затвердження Положення з організації конвоювання військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії України» № 1090 від 24.12.2019.

³ Там само.

Варта з конвоювання — озброєний підрозділ або його частина, відряджена для конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, зокрема під час їх екстрадиції, а також для забезпечення охорони осіб, які перебувають під вартою, під час судових засідань у судах.

Питання конвоювання — критичний аспект під час відвідувань національного превентивного механізму і це слід ретельно враховувати під час конфіденційних інтерв'ю з підсудними та засудженими особами. Під час конвоювання такі особи перебувають з представниками місць несвободи наодинці й не мають доступу до зовнішнього світу. В такому разі ризик зловживань особливо високий. Разом із тим особи, які відповідають за перевезення в'язнів, можливо, не проходили перевірку та підготування за тими ж стандартами, що й постійні працівники місць несвободи⁴.

⁴ Керівництво із застосування правил Нельсона Мандели. Впровадження переглянутих мінімальних стандартних правил ООН поводження з в'язнями. Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ).

III. СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОБВИНУВАЧЕНИХ (ПІДСУДНИХ) ТА ЗАСУДЖЕНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЇХ АВТОМОБІЛЬНИМ ТА ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ

Заборона катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання

Стаття 3 Європейської конвенції з прав людини визначає, що ніхто не може бути підданий катуванню, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Це саме визначають **стаття 28 Конституції України і стаття 2 Конвенції проти катувань**⁵.

Право на свободу від катувань абсолютне, що означає, що одні важливі обставини, хоч би якими вони були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань. Наказ вищого начальника або державної влади не може служити виправданням катувань.

Правила застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань (зокрема конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, до (...) судів, перелік яких визначає Міністр внутрішніх справ України, та відповідних установ виконання покарань, попереднього ув'язнення (крім гауптвахт) та ізоляторів тимчасового тримання, а також охорона їх у залі суду) визначені Постановою КМУ від 20 грудня 2017 р. №1024 «Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями НГУ під час виконання службових завдань».

⁵ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання.

Під час конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, а також під час забезпечення охорони осіб, які тримаються під вартою, під час судових засідань, військовослужбовці НГУ до цих осіб у певних випадках застосовують кайданки⁶. Проте **заборонено застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервно або без послаблення їх тиску**⁷. Більше про правила застосування кайданок читайте нижче.

Спецавтомобілі

Спецавтомобілі треба постійно утримувати у справному стані. Заборонено використовувати технічно несправні спецавтомобілі, якщо вони не забезпечені засобами пожежогасіння й однотипними камерними замками, мають несправні аварійні люки, підлогу, стіни, стелю кузова, сигналізацію та систему відеоспостереження⁸.

Кузов спецавтомобіля обладнується штучним освітленням, системою вентиляції та відеоспостереження, звуковою та світловою сигналізацією, переговорним пристроєм з начальником варту. (...) Аварійні люки мають забезпечувати надійне зачинення та негайне відчинення їх із зовнішнього (внутрішнього) боку кузова в разі виникнення потреби.

Спецавтомобіль відповідно до законодавства забезпечується засобами пожежогасіння та медичними аптечками.

Норма посадки осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі в спецавтомобіль визначається відповідно до технічних вимог до транспортного засобу та залежно від конструкції кузова, **а також з урахуванням рекомендацій щодо запобігання тортурам та нелюдському поведженню з особами, узятими під варту та/або засудженими до позбавлення волі**⁹.

⁶ Закон України «Про Національну гвардію України» п. 34 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну гвардію України».

⁷ Постанова КМУ від 20 грудня 2017 р. №1024 «Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями НГУ під час виконання службових завдань», п. 8(2).

⁸ Наказ МВС України «Про затвердження Положення з організації конвоювання військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії України» № 1090 від 24.12.2019.

⁹ Там само.

Індивідуальні кабіни спецавтомобілів

КЗК у своїх рекомендаціях зазначає, що індивідуальні кабіни транспортних засобів площею менше ніж 0,6 м² не повинні використовуватися для транспортування особи, незалежно від того, як коротко воно триває. Індивідуальні кабіни площею близько 0,6 м² можна розглядати як прийнятні для коротких подорожей / відстаней; однак кабіни, які використовуються для довших подорожей / відстаней, повинні бути набагато більшими¹⁰.

Кабіни, призначені для транспортування більше ніж одного засудженого (підозрюваного) (на короткі відстані), повинні мати не менше ніж 0,4 м² простору на особу, а, по змозі, більше. Для довших відстаней кабіни повинні мати принаймні 0,6 м² на одну людину¹¹.

Неприпустимо, коли в індивідуальній кабіні перевозять двох осіб одночасно, навіть якщо розміри кабіни, освітлення і вентиляція відповідають нормам. У справі Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) «Худойоров проти Росії», суд встановив, що заявникові довелося ділити індивідуальну кабіну з іншими затриманими, і двоє чоловіків по черзі сідали один одному на коліна. (...) **Суд визнав, що поведження, якому заявник був підданий під час його транспортування до та з (...) обласного суду, перевищувало мінімальний рівень жорстокості та що сталося порушення статті 3 Конвенції**¹².

ЄСПЛ має сталу практику, що стосується мінімальної площі на одну людину під час перевезення у спецавтомобілях. **У всіх випадках, коли площа була менш ніж 0,5 м², суд встановлював порушення статті 3 Європейської конвенції з прав людини (далі — Конвенція)**¹³.

¹⁰ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Transport of detainees. Factsheet, June 2018 <https://rm.coe.int/t/16808b631d>.

¹¹ Там само.

¹² Справа «Худойоров проти Росії», заява №6847/02 <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-70865>.

¹³ Справи «Яковенко проти України» (Заява № 15825/06), «Власов проти Росії» (Заява № 78146/01), «Раджаб Магомедов проти Росії» (заява № 20933) та ін.

Спецавтомобілі¹⁴:

- ▶ повинні бути чистими, достатньо освітленими та провітрюваними, а також належно обігріватися^{15, 16};
- ▶ повинні бути обладнаними зручними місцями для відпочинку (відповідними лавами або сидіннями);
- ▶ повинні бути вжиті необхідні заходи для надання засудженим (підсудним) питної води у разі потреби і, для довгих подорожей / відстаней, їжі, відповідно до встановлених інтервалів;
- ▶ під час довгих подорожей повинні бути створені умови для того, щоб засуджені (підсудні) мали доступ до санітарних умов або могли задовольняти природні потреби в умовах приватності, гігієни та гідності. Це передбачає організацію регулярних зупинок;
- ▶ особи, які після тривалої подорожі постали перед судом, повинні бути розміщені в умовах, які гарантують повагу до їхньої гідності. Зокрема, їм слід запропонувати належний відпочинок і можливість помитися та змінити одяг.

Заходи безпеки¹⁷:

1. Засуджених (підсудних) осіб слід перевозити в спецавтомобілях, призначених для цієї мети, з урахуванням усіх відповідних вимог безпеки.
2. Кількість осіб, яких перевозять, не повинна перевищувати місткість спецавтомобілів, використовуваних для цієї мети.
3. Засуджені (підсудні) не повинні стояти у спецавтомобілі, якщо в ньому не вистачає сидячих місць.
4. Усі транспортні засоби, що їх використовують для перевезення затриманих осіб, повинні бути обладнані відповідними засобами безпеки (наприклад, ременями безпеки). ЄСПЛ і КЗК зазначають,

¹⁴ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Transport of detainees. Factsheet, June 2018 <https://rm.coe.int/16808b631d>.

¹⁵ ЄСПЛ неодноразово зазначав, що недостатня вентиляція в спецавтомобілях під час перевезення обвинувачених (підсудних) чи засуджених осіб — складник порушення статті 3 Європейської конвенції з прав людини.

¹⁶ Мінімальні стандарти поведіння з в'язнями, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text.

¹⁷ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Transport of detainees. Factsheet, June 2018 <https://rm.coe.int/16808b631d>.

що спецтранспорт має бути оснащений відповідними сидіннями та пристосуваннями, які запобігли б втраті рівноваги під час руху транспортного засобу¹⁸.

5. Спецавтомобілі мають бути обладнані технічними засобами, що дають змогу особам спілкуватися з персоналом, що їх супроводжує.
6. Двері захищених кабін / відсіків повинні бути обладнані пристроєм, який автоматично (і/або швидко) відмикає двері в разі надзвичайної ситуації.
7. Необхідно вжити заходів для запобігання насильству, залякуванню або крадіжці з боку затриманих щодо своїх попутників.

Одним з аспектів, що призводить до порушення статті 3 Конвенції, ЄСПЛ також називає недостатню вентиляцію в спецавтомобілях під час перевезення обвинувачених (підсудних) чи засуджених осіб.

Кайданки під час транспортування в спецавтомобілі¹⁹

Під час перебування в камерах спеціального транспорту, наручники (кайданки, засоби обмеження рухомості) з осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, зокрема осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, **знімаються**.

Під час харчування, справляння природних потреб, проходження санітарної обробки осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, зокрема осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, а також у разі виникнення загрози їхньому життю чи раптового захворювання **наручники (кайданки, засоби обмеження рухомості) знімають** за вказівкою особи, яка дала розпорядження про їх застосування, або старшого начальника, а також за вказівкою начальника варту, що конвоює (охороняє).

¹⁸ СРТ/Inf (2002) 36 [Словенія], § 95; Справа «Войку проти Румунії» (заява 22015/10).

¹⁹ Пункт 3 розділу 6 наказу МВС України «Про затвердження Положення з організації конвоювання військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії України».

*За наявності інформації про можливість здійснення особами, узя-
тими під варту та/або засудженими до позбавлення волі, зокрема осо-
бами, засудженими до довічного позбавлення волі, спроби втечі, нападу,
самогубства, заподіяння собі каліцтва або вчинення фізичного опору
особовому складові варті з конвоювання Національної гвардії України
та/або з урахуванням їхньої поведінки начальник варті з конвоювання
має право конвоювати в наручниках (кайданках, засобах обмеження ру-
хомості) на всіх етапах, про що робить відповідні позначки в службовій
документації варт з конвоювання.*

**Якщо під час інтерв'ю засуджені (підсудні) повідомляють, що в
спецавтомобілі їх перевозили в кайданках, варто попросити кон-
вой показати відповідний пункт у службовій документації, де за-
значено причини застосування кайданок.**

КЗК зазначає, що кайданки не повинні застосовуватися, якщо засу-
джені (підсудні) зачинені в безпечних камерах або боксах. Також слід
unikати застосування кайданок за спиною особи. Таке положення тіла
призводить до дискомфорту особи, а також до підвищеного ризику
травм у разі дорожньо-транспортної пригоди.

Транспортування осіб з інвалідністю

Брак ременів безпеки або інших захисних конструкцій разом з ін-
шими факторами, може бути порушенням статті 3 Конвенції. У справі
«**Енгел проти Угорщини**», заявника з інвалідністю перевозили в спе-
цавтомобілі без ременів безпеки. Додатково до інших порушень, **Суд
визнав практику, коли заявника тягнули по підлозі спецтран-
спорту, а потім залишили його крісло колісне непристєбнутим
в рухомому автомобілі, такою, що порушує людську гідність і
статтю 3 Конвенції.**

Транспортування хворих осіб або таких, що потребують медичної допомоги²⁰

Спецавтомобілі, використовувані для доставлення затриманих до лікарні та назад, повинні враховувати їхній медичний стан.

Практика ізоляції ВІЛ-інфікованих осіб під час транспортування та розголошення їхніх конфіденційних даних неприпустима²¹.

Право на приватність під час транспортування

Коли в'язнів направляють до місця ув'язнення або переводять з одного місця в інше, їх треба максимально приховувати від сторонніх поглядів і вживати всіх заходів до того, щоб захистити їх від образ, проявів цікавості та будь-якого розголосу. **Це правило визначено Мінімальними стандартними правилами ООН поведження з в'язнями (Правилами Нельсона Мандела).**

Спецвагони

Спецвагон має бути технічно справним та обладнаним кнопками тривожної сигналізації. Усі двері камер для осіб, що перебувають під охороною варті, обладнуються напівавтоматичними замками та пристроями для навісних замків²².

Спецвагон обладнується системою відеоспостереження.

Холодильна устава, система вентиляції та обігріву спецвагона мають бути в робочому стані.

²⁰ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Transport of detainees. Factsheet, June 2018 <https://rm.coe.int/t/16808b631d>.

²¹ СРТ/Іnf (2006) Литва. <https://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-ltu-20040217-en-13>.

²² Наказ МВС України «Про затвердження Положення з організації конвоювання військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії України» № 1090 від 24.12.2019.

Спецвагон засобами пожежогасіння забезпечують пасажирські вагонні депо.

Норма посадки осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, у спецвагон визначається відповідно до технічного паспорту та моделі вагона, **а також з урахуванням рекомендацій щодо запобігання тортурам та нелюдському поводженню з особами, узятими під варту та/або засудженими до позбавлення волі.**

Обладнання спецвагонів

ЄСПЛ у своїх рішеннях посилається на норми КЗК як для спецтранспорту загалом, так і для спецвагонів. **Тобто купе, призначені для перевезення більш ніж одного затриманого на короткі поїздки / відстані, повинні мати не менше 0,4 м² простору на особу, а бажано більше. Що стосується поїздок на далекі відстані, купе повинно мати принаймні 0,6 м² особистого простору²³.**

Комітет також визнав неприйнятним перевезення шести ув'язнених у купе площею два квадратні метри на період до чотирьох годин, рекомендувавши перевозити не більше ніж три особи в купе площею два квадратні метри.

У справі «Яковенко проти України» суд зазначив, що **купе площею 3,5 м² ніколи не повинні використовуватися для перевезення більше ніж 6 осіб, а в купе розміром 2 м² не можна перевозити більше ніж три особи²⁴.**

Купе повинні мати прийнятну висоту.

Спецвагони²⁵:

- ▶ Повинні бути чистими, достатньо освітленими та провітрюваними, а також належно обігріватися^{26, 27};

²³ Справа «Сударков проти Росії» (заява № 3130/03, рішення 10.07.2008).

²⁴ Справа «Яковенко проти України» (Заява №15825/06), 60.

²⁵ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Transport of detainees. Factsheet, June 2018 <https://rm.coe.int/16808b631d>.

²⁶ ЄСПЛ неодноразово зазначав, що недостатня вентиляція в спецавтомобілях під час перевезення обвинувачених (підсудних) чи засуджених осіб — складник порушення статті 3 Європейської конвенції з прав людини.

²⁷ Мінімальні стандарти поводження з в'язнями, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text.

- ▶ повинні бути вжиті необхідні заходи для надання засудженим (підсудним) питної води у разі потреби і, за довгих подорожей / відстаней, їжі, відповідно до встановлених інтервалів;
- ▶ під час довгих подорожей повинні бути створені умови для того, щоб засуджені (підсудні) мали доступ до санітарних умов або могли задовольняти природні потреби в умовах приватності, гігієни та гідності;
- ▶ для нічного перевезення потягом купе повинні бути обладнані ліжками або спальними платформами, а ув'язнені повинні бути забезпечені матрацами та простирадлами / ковдрами²⁸.

У справі «Гуляєв проти Росії» ЄСПЛ встановив, що порушення сну заявника під час залізничного транспортування, через регулярні перевірки і пробудження, а також через постійне освітлення в камері, призвело до порушення статті 3 Конвенції²⁹.

²⁸ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Transport of detainees. Factsheet, June 2018 <https://rm.coe.int/16808b631d>.

²⁹ Справа «Гуляєв проти Росії» (заява №24650/02), рішення 19.06.2008.

IV. ОГЛЯД СПЕЦТРАНСПОРТУ І СПІЛКУВАННЯ З ОСОБАМИ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Група НПМ може оглянути спецтранспорт під час відвідування ізоляторів тимчасового тримання, територіального відділу (відділення) Національної поліції України, гауптвахт зональних відділів військової служби правопорядку Збройних сил України, судів, аеропортів та ін.

Якщо під час відвідування група НПМ побачила спецтранспорт, важливо його оглянути й опитати щодо цього засуджених (підсудних) чи затриманих осіб.

Під час вступної бесіди з керівництвом місця несвободи необхідно повідомити, що моніторинг спецтранспорту входить до повноважень групи НПМ, а тому огляд транспорту може відбутися в будь-який момент відвідування.

Варто запитати кількість транспортних засобів та чи достатньо це для місця несвободи виходячи з їх практики. Недостатня кількість транспортних засобів може означати, наприклад, що особи, яких утримують у місцях несвободи, не прибувають на судові засідання або ж до медичних закладів тощо. Варто дослідити, що зробило керівництво місця несвободи для збільшення кількості спецтранспорту (у разі їх нестачі).

Огляд спецтранспорту

Алгоритм моніторингу спецавтомобілів — у **Додатку 2** і спецвагонів у **Додатку 3** до цих методичних рекомендацій.

Додатково до алгоритму моніторингу слід звернути увагу³⁰:

1. Чи обладнано спецтранспорт так, щоб затримані не потрапляли на очі громадськості під час перевезення?

³⁰ Monitoring Police Custody — A practical guide. Association for the Prevention of Torture, January 2013.

2. Чи обладнано спецтранспорт так, щоб мінімізувати травмування затриманих у разі ДТП? Чи є спосіб швидко звільнити затриманого з транспортного засобу в разі надзвичайної ситуації?
3. Чи є достатнє освітлення, опалення, вентиляція, кондиціонування повітря та простір для перебування затриманого в транспортному засобі? Чи працює обладнання?
4. Як відбувається спілкування між затриманою особою і конвоем під час конвоювання? Чи можливе таке спілкування?

Опитування осіб, що перебувають у місцях несвободи, щодо їх конвоювання

Орієнтовні питання для опитування осіб див. у **Додатку 1** до цих методичних рекомендацій.

Ці питання ставлять під час основного інтерв'ю і додатково до запитань, запропонованих у методичних рекомендаціях до кожного окремого типу місця несвободи.

Група НПМ може зіткнутися з випадками, коли осіб, що перебувають у місці несвободи на час відвідування, піддавали повторним перевезенням або переміщували до установ, що містяться на великій відстані від їхніх домівок. Це могло бути покаранням або засобом тиску на них. Ці питання також варто дослідити під час відвідувань НПМ.

ДОДАТКИ

Додаток 1 АНКЕТА ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ З УТРИМУВАНИМИ ОСОБАМИ ЩОДО КОНВОЮВАННЯ

Запитання в цій анкеті орієнтовні й можуть бути сформульовані інакше, а також поставлені в різному порядку для забезпечення максимального природного плину інтерв'ю. Ці запитання ставлять під час основного інтерв'ю і додатково до тих, що запропоновані в методичних рекомендаціях до кожного окремого типу місця несвободи.

№	Запитання	
1	Яким транспортом вас доставляли до суду / закладу охорони здоров'я / відділу поліції / виправної колонії / тощо, в яких умовах?	
2	Чи надягали наручники або застосовували інші засоби (коли, які)?	
3	Як поводитися під час руху конвоїри (вартові) / працівники поліції?	
4	Чи потребуєте / потребували під час перевезення ви медичної допомоги? Якщо так, як довго, чи зверталися по неї до складу конвою або судді, які були наслідки?	
5	Як довго особа перебуває в суді (коли виїхала та коли повернулася до місця утримання)? <i>Це саме питання можна поставити в минулому часі, якщо розмова відбувається не в суді.</i>	
6	Як забезпечується ваше харчування в день участі в судовому засіданні / у разі довготривалого перевезення?	
7	Чи видавали в місці попереднього ув'язнення продукти на заміну гарячої їжі в день участі в судовому засіданні? Якщо так, то які (вид, кількість, якість)?	
8	Чи надавали можливість скористатися туалетом?	
9	Чи дозволяють конвоїри курити. Якщо так, то де?	
10	Якою була тривалість конвоювання?	
11	Чи були випадки, коли ви змушені були довго сидіти в спецавтомобілі чи вагоні? Якщо так, то як довго? Розкажіть деталі.	

№	Запитання	
12	Чи була можливість попити води? Чи забезпечували вас їжею?	
13	Чи була можливість звернутися до конвоїрів під час конвоювання? Як саме?	
14	Чи є щось, що вас турбує з приводу конвоювання і ви хотіли б цим поділитися?	
15	Інше	

Внутрішнє обладнання кузова спецавтомобіля

Найменування	Розмір	Так/ні (+/-)
Дверний отвір вхідних дверей	Не менше ніж 1650×650 мм	
Загальна камера	Ширина не менше ніж 700 мм	
Двері камери	Не менше ніж 590×1550 мм	
Одиночна камера	Не менше ніж 600×780 мм	
Сидіння в камерах	Не менше ніж 160×25 мм	
Стелаж для речей	750 мм×1250 мм від підлоги	

Аварійно-рятувальні люки

Найменування	Є/немає (+/-)
Аварійно-рятувальний люк над приміщенням варти (750×550 мм)	
Ущільнювальні елементи, що запобігають проникненню вологи всередину приміщення	

Вентиляція, опалення

Тип вентиляції	Функціонує / не функціонує (+/-)
Дефлектори природної вентиляції в камерах	
Вентиляційна панель з регулюванням потоку повітря в приміщенні варти	
Рідинний опалювач у приміщенні варти	
Додатковий вентиляційний люк (120×500 мм)	
Загратоване вікно з рухомою рамкою у вхідних дверях	

Освітленість

Вид приладів	Функціонує / не функціонує (+/-)
По два плафони освітлення в загальній камері та приміщенні варти	
По одному плафону освітлення в чотиримісних, двомісних та одномісних камерах	
Окремі вимикачі в кожній камері	
Пульт керування освітленням у відсіку для варти, кнопка тривоги	

Додаток 3

АЛГОРИТМ МОНІТОРИНГУ СПЕЦВАГОНА

Умови тримання:

1. Модель вагона _____;
2. Норма посадки відповідно до технічного паспорта _____;
3. Кількість осіб у вагоні на момент відвідування _____;
4. Рік випуску спецвагона _____, рік останнього ремонту _____;
5. Наявність стелажа для особистих речей засуджених _____;
6. Наявність перегородок між камерами _____;
7. Загальна кількість камер: _____
8. Наявність гострих (небезпечних) місць у спецвагоні _____
9. Наявність аптечки, вогнегасника _____
10. Можливість у засуджених регулювати вентиляцію _____
11. Облік перебування засуджених у спецспецавоні _____
12. Можливість у затриманих викликати варту _____
13. Наявність кнопок тривожної сигналізації _____
14. Наявність дошки документації варти, так/ні:
Графік несення служби _____
Схема маршруту руху варти _____
Обов'язки осіб варти _____
Бойовий розрахунок _____
Правила техніки безпеки під час користування зброєю та виконання служби на залізниці _____
15. Можливість підігріти молоко та чай на кухні варти для жінок з дітьми до 2-х років _____
16. Наявність штучного освітлення _____
17. Наявність у камерах вікон з достатньою пропускнуою здатністю світла _____

№ камери	Місткість	Довжина	Ширина	Площа камери (м ²)	На 1 особу (м ²)

Національний превентивний механізм (НПМ) створено в Україні у 2012 році відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань (ФПКПК). Основна ідея НПМ полягає в запровадженні системи регулярних незалежних відвідувань будь-якого місця несвободи з метою запобігання та захисту утримуваних там осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

Здійснення функцій НПМ покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Відвідування місць несвободи відбувається за моделлю «Омбудсмен+»: працівники Офісу Омбудсмена спільно з активістами громадянського суспільства.

В Україні функціонування НПМ забезпечує Департамент з питань реалізації Національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Інформацію про НПМ можна знайти за посиланням:
<https://ombudsman.gov.ua/>

UKR

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 46 держав-членів, включно з усіма державами — членами Європейського Союзу. Усі держави — члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини — договору, спрямованому на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE